

MECAZÎ NEFS-İ EMMARE

Nefs-i emare insana daima kötülüğü emreder. İnsan kemâle erdikçe nefsini önce kötölemeye başlar, daha sonra onun sözünü dinlemez hale gelir ve en sonunda o nefis “marziyye” makamına çıkmakla Allah’ın razı olduğu ulvî bir keyfiyete bürünür.

Bu noktada şu soru hatıra gelir:

İnsan bu makama erdikten sonra terakkisi duracak mı? Onu meleklerden ayıran bu en önemli özellik tamamen kayıp mı olacak? Bediüzzaman’ın şu tahlili bu soruya cevaptır.

“Bir zaman evliya-i azîmeden nefs-i emmaresinden kurtulanlardan birkaç zâttan, şiddetli mücadele-i nefsiyeler ve nefs-i emmareden şekvalarını gördüm. Çok hayret ediyordum. Hayli zaman sonra, nefs-i emmarenin kendi desaisinden başka, daha şiddetli ve daha ziyade söz dinlemez ve daha ziyade ahlâk-ı seyyieyi idame eden ve heves ve damar ve a’sab, tabiat ve hissiyat halitasından çıkan ve nefs-i emmarenin son tahassüngâhı bulunan ve nefs-i emmareyi tezkiyeden sonra onun eski vazife-i seyyiesini gören ve mücadeleyi âhir ömre kadar devam ettiren, bir manevî nefs-i emmareyi gördüm. Ve anladım ki, o mübarek zâtlar hakikî nefs-i emmareden değil; belki mecazî bir nefs-i emmareden şekva etmişler.” (Kastamonu Lâhikası)

Hakikate göre mecaz çok zayıftır, Mecazî nefiste ise tam aksi bir durum söz konusudur. **“Daha ziyade söz dinlemez ve daha ziyade ahlâk-ı seyyieyi idame eden”** tâbirleri bu gölge nefsin, nefs-i emmareyi bazen çok gerilerde bıraktığını ifade ediyor.

Bir örnek:

Nefis, salih bir mümine kumar oynamayı hoş gösteremiyor, içkiyi emredemiyor, ‘namaz kılma’ diyemiyor. Demek ki, bu konularda nefs-i emare susturulmuştur. Fakat, bu mümin, dünyanın fâni olduğunu çok iyi bildiği ve müminlerin kardeş olduklarına inandığı halde, bir mümin kardeşinin eline geçen fâni bir makamı yahut menfaati kıskanmaktan kendini alamıyor. Kıskançlık damarı hükmetti mi, iç âlemi altüst oluyor, huzuru kaybolup gidiyor.

İşte bu kıskançlık damarı hakikî mânâsıyla olmasa bile hayal mertebesiyle kâmil insanlarda da bazen kendini gösterebilir. Böyle bir hâl o ince ruhu feverana getirir:

“Ben ne yapıyorum? Halkın teveccühüne mi gönül bağlıyorum? Yoksa rızayı bırakıp riyaya mı sapıyorum?” diye derinden derine üzüntü duyar.

Defalarca tövbe eder, istiğfar eder. Ve bu hissi, iç âleminden söküp atmak için nefesine cezalar verir, ibadetlerini, dualarını artırdıkça artırır. İşte bu zatta bir an için mecazî nefs-i emmare hükmetmiş ve onun terakkisinin devamına sebep olmuştur.

İşte o büyük zatların, bu süfli hislerin gölgelerine bir an için de olsa kapılmalarını Üstad Bediüzzaman mecazî nefs-i emmare ile izah ediyor ve bunu bizde hükmeden hakikî nefs-i emmareyle karıştırmayalım diye de şu hatırlatmayı yapıyor:

“Bu zatlardaki, nefs-i emmare değil, belki a’saba devredilen nefs-i emmarenin vazifesidir. Maraz ise kalbî değil, belki maraz-ı hayalîdir.”
(Mektûbat)